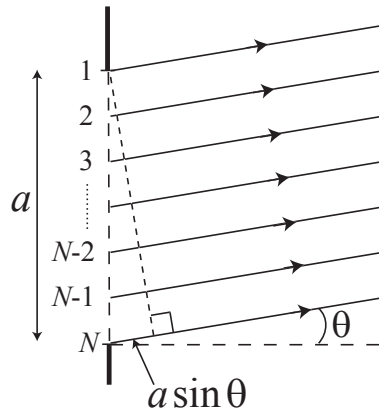

Diffraktio raossa

Diffraktiolla tarkoitetaan aallon taipumista aallon osuessa kapeaan rakoön tai muuhun esteeseen. Diffraktiossa on kyse aaltojen yhdistymisestä eli interferenssistä.

Kuva A: Diffraktio raossa.

Tarkastellaan kuvan A mukaista tilannetta, jossa valo osuu rakoön, jonka leveys on a . Valo on monokromaattista ja koherenttia. Valon aallonpituus on λ . Huygensin periaatteen mukaan aaltorintaman jokaista pistettä voidaan pitää uuden alkeisaallon lähteenä. Oletetaan, että näitä pisteitä on raossa tasaisesti N kappaletta ja niistä lähtee näin ollen N palloaaltoa. Kun valoa tarkastellaan kaukana raosta tietyllä kohtaa varjostimella, palloaaltojen kulkua raosta varjostimelle voidaan kuvata yhdensuuntasilla säteillä. Tällöin ensimmäisen säteen ja N :nnen säteen matkaero on kuvan A mukaisesti

$$\Delta r = a \sin \theta.$$

Suunnassa $\theta = 0$ säteillä ei ole matkaeroa ja tapahtuu konstruktiiivinen eli vahvistava interferenssi. Destruktiivinen eli heikentävä interferenssi tapahtuu suunnissa, joissa jokaiseen raosta lähtevään säteeseen liittyy toinen säde, siten että säteiden välinen matka-ero on pariton monikerta aaltopituuden puolikkaasta. Ensimmäinen tällainen intensiteettiminimi saadaan, kun 1. säde liittyy raon keskellä olevaan säteeseen $\frac{N}{2} + 1$, 2. säde säteeseen $\frac{N}{2} + 2$ jne. Tästä saadaan ehto

$$\frac{a}{2} \sin \theta = \frac{\lambda}{2} \quad \text{eli} \quad a \sin \theta = \lambda.$$

Yleisesti saadaan ehto suunnille, joissa intensiteetti on nolla:

$$a \sin \theta = n\lambda, \quad \text{missä} \quad n = \pm 1, \pm 2, \pm 3, \dots \quad (1)$$

Vastaavasti saadaan ehto sivumaksimien suunnille

$$a \sin \theta \approx \pm \left(m + \frac{1}{2} \right) \lambda, \quad \text{missä} \quad m = 1, 2, 3, \dots$$

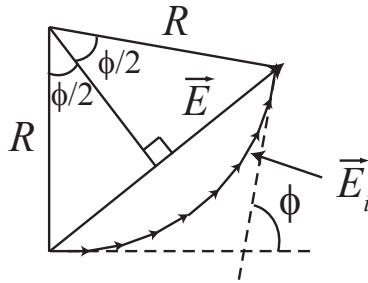
Sähkömagneettisten aaltojen yhdistymistä voidaan tarkastella myös sähkökenttien vaihe-erojen ϕ avulla. Tarkastelupisteessä kenttien vaihe-eroille ja vastaavien aaltojen matkaeroille on voimassa

$$\phi = \frac{2\pi\Delta r}{\lambda}.$$

Raon reunoilta tulevien alkeisaaltojen välinen vaihe-ero on tällöin

$$\phi = \frac{2\pi a \sin \theta}{\lambda}. \quad (2)$$

Kaukana raosta varjostimelle syntyneen diffraktiokuvion intensiteetti on kaikkien N :n alkeisaallon sähkökenttien yhdistelmä. Kunkin pistelähteen lähettämän aallon sähkökentän amplitudi on E_1 . Vierekkäisten pistelähteiden vaihe-ero on tällöin ϕ_1 .

Kuva B: Interferoivien säteitten sähkökentät.

Tilannetta voidaan analysoida kuvan B mukaisella ympyräkaarella. Kaaren muodostavat pistelähteiden sähkökenttävektorit $\vec{E}_i$. Kaaren keskuskulma on yhtälön (2) mukainen ensimmäisen ja viimeisen lähteen lähettämän aallon välinen vaihe-ero ϕ . Summa-aallon sähkökenttävektori $\vec{E}$ on kaikkien lähteiden sähkökenttien vektorisumma. Kuvasta B nähdään että

$$\sin\left(\frac{\phi}{2}\right) = \frac{\frac{1}{2}|\vec{E}|}{R}, \quad (3)$$

missä R on ympyrän säde. Kun N on suuri, ympyräkaaren pituus on hyvin tarkasti $NE_1 = R\phi$, eli

$$R = \frac{NE_1}{\phi}. \quad (4)$$

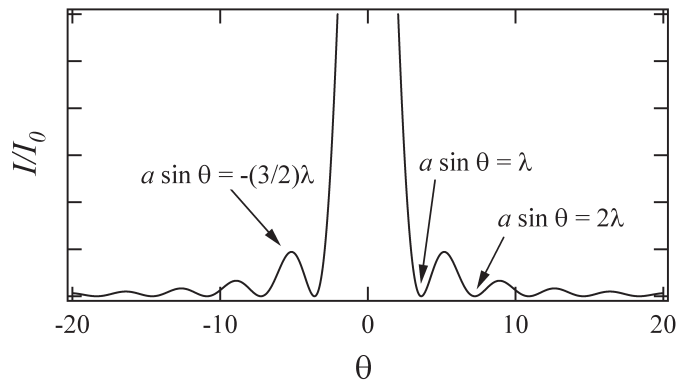
Yhdistämällä yhtälöt (3) ja (4) saadan summa-aallon sähkökentän amplitudille lauseke

$$E = NE_1 \frac{\sin\left(\frac{\phi}{2}\right)}{\phi/2}.$$

Sähkömagneettiselle aallolle pätee yleisesti, että aallon intensiteetti on verrannollinen aallon sähkökentän neliöön. Näin ollen havaitulle intensiteettijakaumalle saadaan lopullinen lauseke

$$I = I_0 \left[\frac{\sin\left(\frac{\phi}{2}\right)}{\phi/2} \right]^2, \quad (5)$$

missä I_0 on intensiteetti, kun $\phi = 0$ eli suunnassa $\theta = 0$. Alla olevassa kuvassa C summa-aallon intensiteetti on esitetty kulman θ funktiona. Diffraktiominimit havaitaan niissä suunnissa, joissa $a \sin \theta$ on aallonpituuden monikerta. Diffraktiomaksimit ovat minimien välissä.

Kuva C: Diffraktio raossa: intensiteettijakauma.